

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ КВАЛІФІКАЦІЇ ПРИЙНЯТТЯ ПРОПОЗИЦІЇ, ОБІЦЯНКИ АБО ОДЕРЖАННЯ НЕПРАВОМІРНОЇ ВИГОДИ СЛУЖБОВОЮ ОСОБОЮ У СВІТЛІ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ РЕФОРМИ

Серед глобальних проблем сучасності, від вирішення яких залежить подальший розвиток світового співтовариства, однією з найактуальніших є корупція. Розробка та впровадження заходів ефективного запобігання та протидії корупції – це важливий аспект сучасної державної правової політики в Україні. Верховною Радою України 18.04.2013 року було прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо приведення національного законодавства у відповідність зі стандартами Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією» (далі – Закон) [1]. Указаний закон включає два розділи та вносить зміни до Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП), Кримінального кодексу України (далі – КК України) та низки інших законодавчих актів.

Причиною прийняття Закону було одночасне існування як системи кримінальної, так і адміністративної відповідальності за корупційні правопорушення, а також відсутність чітких критеріїв для її розмежування. До прийняття Закону законодавство України не передбачало чітких критеріїв розмежування правопорушень, передбачених статтями 172² «Порушення обмежень щодо використання службового становища» та 172³ «Пропозиція або надання неправомірної вигоди» КУпАП зі злочинами, передбаченими статтями 368 «Одержання хабара», 368-2 «Незаконне збагачення» та 369 «Пропозиція або давання хабара» КК України. У зв'язку з цим, при вчиненні особою злочинних діянь, передбачених ст. 368, 368-2, 369 КК України, з метою уникнення кримінальної відповідальності її дії кваліфікували як адміністративне правопорушення за статтями 172², 172³ КУпАП України [2]. Існувала небезпека виникнення ситуації, коли за вчинення аналогічних діянь одного порушника буде притягнуто до адміністративної, а іншого – до кримінальної відповідальності, тому законодавець новим Законом виключив із КУпАП України статті 172² та 172³, скасувавши адміністративну відповідальність за такі адміністративні проступки як «Порушення обмежень щодо використання службового становища» та «Пропозиція або надання неправомірної вигоди». Закон вніс зміни до КК України, прийнявши в новій редакції статтю 368 «Прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою» замість статті «Одержання хабара», які за змістом не є тотожними. Так, раніше у КК України (статті 368, 369) [3] використовувалось поняття «хабар», що повною мірою не відповідає поняттю «неправомірна вигода», зазначеному в Кримінальній конвенції про боротьбу з корупцією (ратифікована Законом України №252-V від 18.10.2006 року) [4]. При цьому пунктом 4 постанови Пленуму Верховного Суду України від 26.04.2002 року № 5 «Про судову практику у справах про хабарництво», передбачалось, що предмет хабара має виключно майновий характер. Ним можуть бути майно (гроші, цінності та інші речі), право на нього (документи, які надають право отримати майно, користуватися ним або вимагати виконання зобов'язань тощо), будь-які дії майнового характеру (передача майнових вигод, відмова від них, відмова від прав на майно, безоплатне надання послуг, санаторних чи туристичних путівок, проведення будівельних або ремонтних робіт тощо). Послуги, пільги й переваги, які не мають майнового характеру (похвальні характеристика чи виступ у пресі, надання престижної роботи тощо), предметом хабара не визнавалися [5].

У той час як новим Законом визначено, що під неправомірною вигодою, слід розуміти грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, які пропонують, обіцяють, надають або одержують без законних на те підстав. Таким чином, поняття «хабар» та «неправомірна вигода» відрізняються між собою тим, що хабар – це незаконна винагорода, яка має виключно матеріальний характер, а неправомірна вигода може бути як матеріальною, так і нематеріальною (переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи тощо). Не варто випускати з уваги й те, що злочин, передбачений частиною 1 статті

368 КК України «Прийняття обіцянки/пропозиції надати неправомірну вигоду», є закінченим не з моменту одержання неправомірної вигоди (як було передбачено попередньою редакцією статті 368 КК України – при одержанні хабара), а з моменту, коли той, хто пропонує неправомірну вигоду та той, кому її пропонують, доходять певної домовленості про умови та способи реалізації їх «спільного плану». Тобто прийняття пропозиції, обіцянки неправомірної вигоди службовою особою вважаються закінченими уже на стадії готування до вчинення певного діяння. Це обумовлено тим, що наведене діяння навіть на стадії готування є настільки суспільно небезпечним, що законодавець встановив за його вчинення кримінальну відповідальність як за вчинення закінченого злочину. Проаналізувавши положення статті, можна зазначити, що злочин, передбачений частиною 1 статті 368 КК України, полягає в прийнятті пропозиції та обіцянки надати як особі злочинцю, так й іншій особі (третій особі) неправомірну вигоду або прийняти саму вигоду. Тобто особливістю злочину також є те, що неправомірна вигода пропонується, обіцяється за вчинення чи не вчинення в інтересах того, хто пропонує або обіцяє, чи в інтересах третьої особи будь-якої дії із використанням наданої їй влади чи службового становища.

Важливо враховувати наявність відмінностей між термінами «обіцянка» («обіцяння») та «пропозиція» («пропонування»), які не є синонімами, і відповідно означають не одну й ту саму дію. Термін «пропозиція» означає: 1) те, що пропонується чийсь-небудь увазі, виноситься на обговорення, розгляд і т. ін; 2) те що пропонується кому-небудь замість чогось або на вибір як угода, умова і т. ін. [6].

Термін «обіцянка» – це добровільно дане зобов'язання зробити що-небудь. Слово «обіцяти» можна вживати в двох значеннях : 1) давати обіцянку кому-небудь; зобов'язуватися зробити щось, діяти певним чином; давати слово, обіцювати, зарікатися; 2) подавати надії на що-небудь [6]. Таким чином, пропозиція – це пропонування, обіцянка – зобов'язання.

Таким чином, ознаками вчинення такого злочину є наступні: 1) згідно досягнутої домовленості злочинець задля одержання неправомірної вигоди має вчинити певні дії або утриматись від вчинення дій, які повинен був вчинити; 2) неправомірні дії, бездіяльність вчиняються як в інтересах особи, яка пропонує, обіцяє, надає неправомірну вигоду, так і в інтересах третіх осіб. Це є новелою чинного законодавства, оскільки таким чином розширено межі кримінальної відповідальності. До прийняття Закону диспозиції статей КК України не передбачали прийняття неправомірної вигоди для третіх осіб. При цьому дія або бездіяльність мають вчинятись службовою особою з використанням службового становища.

Отже, ефективна боротьба з корупційними злочинами потребує довготривалих правових перетворень. Ефективність протидії корупційним зловживанням службових осіб залежить від системності та узгодженості нормативно-правових актів, що встановлюють відповідальність за вказані злочини.

Література

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо приведення національного законодавства у відповідність зі стандартами Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією : Закон України від 18.04.2013 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/221-18>.
2. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7.12.1984 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>.
3. Кримінальний Кодекс України від 05.04.2001 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
4. Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією від 18.10.2006 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_101.
5. Про судову практику у справах про хабарництво : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 26.04.2002 року № 5 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0005700-02>.
6. Академічний словник України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://sum.in.ua/>.

Шлапко, Т.В. Деякі особливості кваліфікації прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою у світлі антикорупційної реформи [Текст] / Т.В. Шлапко, В.С. Олондарь // Проблеми та перспективи формування правової культури в контексті сучасних соціально-економічних процесів : збірник тез доповідей учасників Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Черкаси, 23-24 листопада 2017 року). – Черкаси : Східноєвропейський університет економіки і менеджменту, 2017. – С. 124–126.